

Oriolus oriolus

Sommargylling

Fåglar

NE NA LC DD NT **VU** EN CR RE
Sårbar (VU)
D1

Klass: Aves (fåglar), **Ordning:** Passeriformes (tättingar), **Familj:** Oriolidae (gyllingar), **Släkte:** *Oriolus*, **Art:** *Oriolus oriolus* - sommargylling (Linnaeus, 1758) **Synonymer:** *Coracias Oriolus* Linnaeus, 1758

Kännetecken

Sommargyllingen är stor som en koltrast men något slankare, med kortare stjärt och längre vingar. Den är skygg och hörs oftare än den syns. När gyllingen ses flyga i mjuka bågar mellan skogsdungar lyser den gamla hanens kropp och huvud starkt gula. Vingarna, stjärten och tygelarna är sotsvarta och näbben klarröd. Honan har en blekare dräkt med grön gul ovansida, gula flanker och smutsvit undersida med fina mörka längsstreck. Ungfågeln liknar honan. Sången är ett fylligt flöjtande "fy-få-fyh-flyå", varningslätet ett nasalt skrån "wä-ääh".

Utbredning och status

Sommargyllingens utbredningsområde omfattar södra och mellersta Europa, delar av västra och södra Asien och en liten del av Nordafrika. I Ryssland och i Finland når den norrut till drygt 60°N, i Västeuropa norrut till Östersjön, södra Danmark och södra Sverige. Randpopulationen är känslig för kalla och regniga somrar. Varje år observeras sommargyllingar på skilda platser i Sverige, mest från mitten av maj till slutet av juni (förlängd vårflyttning) och så gott som uteslutande i kusttrakter, slättbygder och längs vattendrag. Arten har observerats i samtliga svenska landskap. Den första häckningen konstaterades i Skåne 1932 (Yddingen). Numera är gyllingen årsviss häckfågel i Skånes östra och sydöstra kusttrakter samt på Revingefältet vid Krankesjön, totalt cirka 60 par. En liten population, beräknad till cirka 15 par, häckar också på Öland (främst Ottenby lund). Säkra häckningar har även ägt rum i Blekinge, Halland, Småland, Bohuslän, Dalsland och Uppland. Sommargyllingen har troligen häckat vid enstaka tillfällen i ytterligare minst fem landskap. Höstflyttningen går mot tropiska Afrika redan i augusti. Det svenska beståndet föreföll relativt stabilt under drygt 20 år (ca 1970–1990), och uppskattades då omfatta cirka 100 häckande par. Under perioden 1994–2001 minskade emellertid antalet revirsjungande hanar med 30–40 %, dock skedde en uppryckning 2002–2008. Den senaste beräkningen lyder på cirka 120 par. Även i Danmark, Tyskland och Finland (numera rödlistad) så noterades minskande bestånd 1990–2000. I Danmark minskade beståndet från 200–400 par i början av 1970-talet till 75–100 par 1993–96 för att år 2010 endast uppgå till 5–11 par.

Ekologi

Sommargyllingen häckar oftast nära gläntor och skogsbryn i sandiga områden med högstammig bok- eller tallskog, fuktig björkskog eller ekskog. Undervegetationen är ofta yppig. En mosaik av täta skogsdungar, öppna marker och småvatten med rik vegetation förefaller optimal. Gyllingen är en trädskronornas fågel. Boet flätas till en hängande korg i en grenklyka på 3–20 m höjd. Platsen väljs så att fåglarna kan förflytta sig väl dolda till och från boet. Bomaterialet hämtas från marken. Större delen av födan – som mest består av larver (även håriga), fjärilar och skalbaggar – fångas i träden. Gyllingarna äter också frukt och bär, särskilt sedan ungarna flugit ut då familjegrupper gärna besöker traktens körsbärsträd. Själva reviret omfattar 4–50 ha (medelvärde 17 ha). På Revingefältet (40 km²) häckade 12 par 1976, vilket innebar en täthet på 0,3 par/km². Medelavståndet mellan boplatserna var cirka 1300 meter. Det skånska beståndets tyngdpunkt har på senare år förskjutits österut. Varje år (åtminstone från början av 1990-talet) har omkring ett dussin hanar hävdat revir i ett bokskogsdominerat område (ca 15 km²) vid västra kanten av Ravlunda skjutfält. Kärnområdena i Skåne och på södra Öland har haft fasta förekomster i över 30 år. Å andra sidan har många enskilda lokaler för gyllingar visat dålig kontinuitet. Sommargyllingen övervintrar i tropiska och södra Afrika.

Hot

Tillgång till högre/äldre träd för boets placering är viktig, liksom riklig undervegetation. När buskar och högre örter rensades bort för att ge plats åt en beteshage på en gammal lokal för sommargylling, upphörde fåglarna att häcka där. Torrläggning av lummiga sankområden, som utgjort provianteringsplats för sommargyllingar, har gett samma resultat. Utglesning av bladverket genom luftföroreningars inverkan eller sjukdom/miljöstress hos träden kan inverka negativt på arten. Under bobyggnaden är sommargyllingarna mycket känsliga för direkt störning och riktad uppmärksamhet vid boet. Även ruvningstidens första dagar kan vara känsliga. Senare ligger honan hårdare på äggen och under ungarnas botid är risken för allvarliga störningar mindre. Naturliga hot mot ägg och ungar i boet kommer bl.a. från nötskrika och ekorre. Fåglarna kan tolerera störningar som inte äger rum i deras omedelbara närhet. De största gyllingbestånden i Skåne är för närvarande knutna till militära övningsfält, vilket antyder viss fördragsamhet mot indirekta störningar.

Åtgärder

Undervegetationen vid sommargyllingarnas boplatser måste bevaras, liksom näraliggande våtmarker. Det är viktigt att de få häckningsplatserna inte utsätts för biotopförändringar eller direkta störningar. Användning av biocider bör helt undvikas i närområdet. Beståndsutvecklingen måste noggrant följas upp.

Övrigt

Utländska namn – NO: Pirol, DK: Guldpirol, FI: Kukankeittäjä, GB: Golden Oriole. Sommargylling omfattas av Bernkonventionens bilaga II (strikt skyddade djurarter). Den är fredad enligt jaktförordningen (1987:905) och tillhör Statens Vilt enligt 33 § jaktförordningen.

Naturvård

Konventioner: Bernkonventionens bilaga II

Fridlysning: Fridlyst enl. 4 § Artskyddsförordningen. Räknas även som vilt, vilket betyder att den är fredad men kan vara jaktbar enligt jaktförordningen eller jaktlagen.

Litteratur

- Bauer, H.G. & Berthold, P 1996. *Die Brutvögel Mitteleuropas/Bestand und Gefährdung*. Wiesbaden.
- Bezzel, E. 1993. *Kompendium der Vögel Mitteleuropas/Singvögel*. Wiesbaden.
- BirdLife International 2004. *Birds in Europe: population estimates, trends and conservation status*. Cambridge, UK: BirdLife International. (BirdLife Conservation Series No. 12).
- Durango, S. 1955. Till kännedom om Sommargyllingens, *Oriolus oriolus* L., ekologi. *Svensk Faunistisk Revy* 17: 47–55.
- Ekberg, B. & Nilsson, L. 1996. *Skånes fåglar*. Lund.
- Ernholdt, T. 1960. Iakttagelser vid en boplats av sommargylling. *Vår Fågelvärld* 19: 174–175.
- Ernholdt, T. 1966. Om sommargyllingens förekomst och utbredning i Sverige 1944–1964. *Vår Fågelvärld* 25: 227–252.
- Grell, M.B. 1999. *Fuglenes Danmark*. Dansk Ornitologisk Forening, Köpenhamn.
- Hedenström, N. & Svensson, E. 1995. Sommargyllingens förekomst runt Krankesjön. *Anser* 34: 17–19.
- Jespersen, P. 1941. Pirolen, *Oriolus oriolus* (L.) i Danmark, invandring og udbredelse. *Dansk Ornith. Foren. Tidsskr.* 35: 28–47.
- Poss, U. & Ramel, C. 1945. Ett bofynd av sommargylling (*Oriolus o. oriolus* L.) i nordöstra Skåne och en översikt av artens uppträdande i Sverige. *Vår Fågelvärld* 4: 49–74.
- Reinsch, A. 1958. Am Nest des Pirols (*Oriolus oriolus*). *Die Vogelwelt* 79: 154–157.
- Reinsch, A. 1960. Beobachtungen am Nest des Pirols (*Oriolus oriolus*). *Die Vogelwelt* 80: 149–156.
- SkOF 1992–2008. Fåglar i Skåne 1991–2008 (17 årsböcker). Lund.
- SOF 1992–2008. Fågelåret 1992–2008 (17 årsböcker). Stockholm.
- Svensson, S., Svensson, M. & Tjernberg, M. 1999. *Svensk Fågelatlas*. Vår Fågelvärld, supplement 31, Stockholm.
- Sylvén, M. 1978. Sommargyllingens förekomst i Skåne 1977. *Anser* 17: 29–34.
- Waldenström, A. 1975. Sommargyllingen på Öland. *Calidris* 4: 103–107.
- Wallin, M. 1976. Sommargyllingen på Västkusten – en fågel under expansion. *Fåglar på Västkusten* 10: 35–39.

Författare

Magnus Sylvén 1987. Rev. Tommy Tyrberg 1994, Thomas Lindblad 2002, Martin Tjernberg 2005, 2010. © ArtDatabanken, SLU 2010.